

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ  
Министерство образования и науки Республики Бурятия  
МО «Закаменский район»  
МАОУ «Ехэ-Цакирская средняя общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО на заседании  
МО учителей естественно-  
математического цикла  
Аршанова И.Л. /Аршанова И.Л./  
Протокол №1 от «30» 08 2024г

СОГЛАСОВАНО  
Замдиректора по УВР  
Чумбурел А.О. /Чумбурел А.О./  
Протокол №1 от «30» 08 2024г.

УТВЕРЖДЕНО  
Директор школы  
Гармаева Х.В. /Гармаева Х.В./  
Протокол № 26 от «30» 08 2024г



**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА**  
учебного предмета  
«Бурятский язык»  
для 5 класса основного общего образования  
на 2024-2025 учебный год

Составитель: Цырендоржиева Оюна Мэлсовна,  
учитель бурятского языка и литературы

у. Ехэ-Цакир, 2024 г.

## Тайлбари бэшэг

5-дахи классай буряад хэлээр ажалай программа иимэ нормативна документнууд дээрэ үндэһэлнэ:

- Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» №273 от 29.12.2012
- Порядок организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования, утвержденный приказом Министерства Просвещения РФ от 22 марта 2021 г. №115
  - Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования ФГОС №286 от 31.05.2021 ;
  - Примерная программа учебного предмета «Бурятская литература» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке V-XI классы;
  - Учебный план МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ” на 2024-2025 учебный год;
  - Основная образовательная программа основного общего образования МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ”;
  - Годовой календарный учебный график МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ” на 2024-2025 учебный год.

Ажалай программа бэелүүлгэдэ иимэ һуралсалай ном хэрэглэгдэхэ зэргэтэй.  
Б.Б.Будаин, С.Г.Будаин “Буряад хэлэн”, 5-дахи класс, Улан-Удэ, «Бэлиг», 2022 г.

### Шухала шадабари ба дадалнууд

Һурагшад 5-дахи класс дүүргэхэдэ, иимэнүүд буряад хэлээр шадабаритай (**предметные результаты**) болохо ёһотой:

- үгэ соохи үзэгүүд ба абяанууды зүбөөр илгаруулха, шүүлбэрилхэ;
- буряад хэлэнэй үгын баялиг, үгэнүүдэй удха тайлбарилха;
- үгэнүүды бүридэлөөрнь, мэдүүлэлнүүды байгуулгаарнь шүүмжэлхэ;
- юрын болон орёо мэдүүлэлнүүды зохёохо;
- буряад болон абтаһан үгэнүүдэй бэшэгэй дүрим мэдэхэ, тэрэниие баримталан, үгэнүүды болон мэдүүлэлнүүды зүб үгүүлхэ, бэшэхэ;
- юрэ хөөрэхэн, бодомжолһон, зураглаһан найруулганууды бэшэхэ;
- түсэб табижа шадаха.

### Метапредметнэ шадабари: бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха;
- багшатаяа сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яжа шиидхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүды түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха;
- критеринүүды зохёохо;

### Оршон тойроние шудалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идеянь ямар бэ?;
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;

- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

#### **Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):**

- хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол аман ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнууды табиха.

Һуралсалай ажалда дифференцированнэ, творческо, элдэб нюруугай даабаринууд дурадхагдана.

Метапредметнэ шадабаринуудаар һурагшадые хангахаар проектнэ хүдэлмэринүүд хараалагданхай. Иимэ зохоохы ажал гү, али түсэл бээлүүлэгдэхэ:

- Байгал далай
- Улаан-Удэ – Бурядай түб хото
- Сагаалганай һайндэр

### **Программын бүридэл**

1. Хэлэн – арадай баялиг. Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда.
2. Эхин классуудта үзэхэнөө дабталга.
3. Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Үгүүлэл.
4. Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим.
5. Лексикологи.
6. Үгын бүридэл ба үгын бии бололго.
7. Синтаксис, хоолойн аялга ба сэглэлтын тэмдэгүүд.
8. Дабталга.

### **Программын байгуулга ба удха (102 час)**

#### **Хэлэн – арадай баялиг - 2 час**

Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда.

Хэлэн - хүнүүдэй хоорондоо харилсаха шухала арга.

#### **Эхин классуудта үзэхэнөө дабталга - 4 час**

Абяан ба үзэгүүд.

*Үгүүлэлые абзацуудта хубааха шадабари бээлүүлхэ хүдэлмэри. Түсэб табилга.*

Хэлэлгын хубинууд. Юумэнэй нэрэ.

Үйлэ үгэ.

Тэмдэгэй нэрэ.

Тоогой нэрэ.

Мэдүүлэл.

*Үгүүлэлэй байгуулга: гаршаг, сэдэб, гол бодол, абзац г.м.*

### **Үгүүлэл - 6 час**

Үгүүлэл тухай ойлгосо. Үгүүлэлэй байгуулга: гаршаг, сэдэб, гол бодол, абзац г.м.

Үгүүлэлэй янзанууд: хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго.

Хэлэлгын стильнүүд. (Яряанай ба уран зохёолой стильнуудые илгаха шадабари бээлүүлгэ.

Юрэ хөөрэлгэ, зураглалга ба бодомжолго гэхэн үгүүлэлэй янзануудта хүдэлмэринүүдые үнгэргэлгэ.)

### **Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим - 27 час**

Хэлэлгын абяанууд.

Аялган абяанууд болон үзэгүүд.

Үгын үе.

Йотированна үзэгүүд.

*Үгүүлэлэй түсэб табилга, найруулга бэшэлгэ.*

Хашалган абяанууд болон үзэгүүд.

Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд.

Хатуу ба зөөлэн хашалганууд.

*Үгүүлэлэй сэдэб, гол бодол элирүүлэлгэ.*

Үзэгүүд. Илгahan зөөлэн тэмдэг (ь).

*Үгүүлэлээр бодомжолго хэлгэ.*

Орфоэпи. Орфоэпи тухай юрэнхы ойлгосо.

Үгэ соо хашалган үзэгүүдэй эзэлдэг нуури.

Бэшэгэй дүрим (Орфографи). Буряад үгэ бэшэхэ юрэнхы дүримүүд.

Аялганай тааралдал.

Аялганай хубарил.

Аялганай нугарал.

Аялгануудай зүб бэшэлгэ. Буряад үгын анхан нуурида аялгануудай зүб бэшэлгэ.

Ээ-эй. Уй-үй-ы. Ии-ы. Э-и.

Анхан нууриин дундахи тодо бэшэ аялгание зүб бэшэлгэ.

*Үгүүлэлнүүдые хубинуудта хубаалга, түсэб табилга, хөөрэлгэ.*

Абтаһан үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ. Буряадаар бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд.

Ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд.

Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгание буряадшалжа бэшэлгэ.

Хатуу хашалгануудай удаадахи һүүлэй сохилтогүй аялгануудые бэшэхэ дүрим.

Зөөлэн хашалгануудай удаадахи һүүлэй сохилтогүй аялгануудые бэшэхэ дүрим.

Һүүлэй сохилтотой аялгануудые бэшэхэ дүрим.

Абтаһан үгын залгалта зүб бэшэлгэ. Абтаһан үгэдэ залгалта, залгабаринуудые нэмэлгэ.

Нууриин һүүлэй хашалганай ондоо бололго. Нууриин һүүлэй түргэн аялгануудай уналга.

*Үгүүлэлэй оршуулга хэлгэ. Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга.*

Үгэнүүдые сугтань, аминдань болон хоорондонь богони зурлаа табижа бэшэхэ дүримүүд.

Хуряамжалһан үгэнүүдые бэшэхэ болон үгэ тобшолхо дүримүүд.

Үгэ таһалха дүрим.

### **Лексикэ - 10 час**

Лексикэ тухай ойлгосо. Үгын лексическэ удха.

Ганса ба олон удхатай үгэнүүд.

Үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха.

Омонимууд. Антонимууд. Синонимууд.

Эхир үгэнүүд.

Үндэһэн буряад болон абтаһан үгэнүүд.

Мэргэжэлтэдэй үгэнүүд.

Нютаг үгэнүүд.

Хуушарһан ба шэнэ үгэнүүд.

Уласхоорондын (интернациональна) үгэнүүд.

Фразеологи

Буряад хэлэнэй толинууд.

*Зураг хэрэглэжэ гү, али өөрынгөө ажабайдалда болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай найруулга бэшэлгэ.*

### **Үгын бүридэл. Үгын бии бололго -13 час**

Үгын үндэһэн ба һуури.

Үгын залгабари ба залгалта.

*Юрэ хөөрэхэн, зураглаһан текстын удхаар изложени (дэлгэрэнгы) бэшэлгэ.*

Орёо ба хуряамжалһан үгэнүүд.

Үгын бүридэлдэ зүйр үгэнүүдэй үүргэ.

*Үзэхэн зохёолой удхаар асуудалнуудта тобишо ба дэлгэрэнгы харюунуудыг үгэлгэ.*

### **Синтаксис - 15 час**

Холбуулал.

Мэдүүлэл. Хөөрэхэн, асууһан болон идхаһан мэдүүлэлнүүд.

Шангадхаһан мэдүүлэл.

Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд.

Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд.

Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: Элирхэйлэгшэ. Нэмэлтэ. Ушарлагша.

Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд.

Хандалгатай мэдүүлэлнүүд.

Дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд.

*Уран зохёол, кинофильм, радио болон теледамжуулгануудай удхаар өөрынгөө һанамжа, бодомжолго бэшэхэ шадабари бэелүүлгын хүдэлмэринүүдыг үнгэргэлгэ.*

### **Жэл соо үзэхэнөө дабталга - 5 час**

Фонетикэ.

-Ээ,-эй; -уй, -үй, -ы аялгануудыг зүб бэшэлгэ.

Лексикэ.

Синтаксис.

Пунктуаца.

### **Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ (10 час)**

Текстыг абзацнуудта хубааха шадабари бэелүүлхэ хүдэлмэри. Түсэб табилга.

Текстын сэдэб элирүүлгэ.

Яряанай ба уран зохёолой найруулга илгaha шадабари бэелүүлгэ.

Юрэ хөөрэлгэ, зураглалга ба бодомжолго гэхэн үгүүлэлэй янзануудта хүдэлмэринүүдыг үнгэргэлгэ.

Уран зохёол, кинофильм, радио болон теледамжуулгануудай удхаар өөрынгөө һанамжа, бодомжолго бэшэхэ шадабари бэелүүлгын хүдэлмэринүүдыг үнгэргэлгэ.

Зураг хэрэглэжэ гү, али өөрынгөө ажабайдалда болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай зохёолго бэшэлгэ.

Юрэ хөөрэхэн, зураглаһан текстын удхаар найруулга (дэлгэрэнгы) бэшэлгэ.

Найруулга, зохёолгонуудыг бэшлэгэ.

Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга.

Үзэһэн зохёолой удхаар асуудалнуудта тобшо ба дэлгэрэнгы харюунуудыг үгэлгэ.

**Практическа хүдэлмэри - 6 час**

**Шалгалтын хүдэлмэри - 4 час**

**Буряад хэлээр 5-дахи классай календарна-тематическа түсэб**

**I-дэхи четверть, 27 час**

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
	<b>Хэлэн – арадай баялиг - 1 час</b>	
1	Оролто хэшээл. Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда.	1
2	Хэлэн - хүнүүдэй хоорондоо харилсаха шухала арга.	1
	<b>Эхин классуудта үзэхэнөө дабталга – 4 саг</b>	
3	Абяан ба үзэгүүд.	1
4*	<i>Үгүүлэлыг абзацнуудта хубааха шадабари бэелүүлхэ хүдэлмэри. Түсэб табилга.</i>	
5	Хэлэлгын хубинууд. Юумэнэй нэрэ, Уйлэ үгэ.	1
6	Хэлэлгын хубинууд. Тоогой нэрэ.Тэмдэгэй нэрэ.	1
7	Юрэ хөөрэхэн, асууһан, идхэһан мэдүүлэлнүүд.	1
8*	<i>Үгүүлэлэй байгуулга: гаршаг, сэдэб, гол бодол, абзац г.м.</i>	1
9	Шалгалтын хүдэлмэри	1
	<b>Үгүүлэл - 6 час</b>	
10	Үгүүлэл тухай ойлгосо. Үгүүлэлэй байгуулга: гаршаг, сэдэб, гол бодол, абзац г.м.	1
11	Үгүүлэлэй янзонууд: хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго.	1
12	Хэлэлгын стильнүүд.	1
13	Яряанай ба уран зохёолой стильнуудыг илгэха шадабари бэелүүлгэ.	1
14-15	Юрэ хөөрэлгэ, зураглалга ба бодомжолго гэхэн үгүүлэлэй янзонуудта хүдэлмэринүүдыг үнгэргэлгэ.	2
	<b>Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим – 27 саг</b>	
16	Хэлэлгын абяанууд.	1
17	Аялган абяанууд болон үзэгүүд.	1
18	Үгын үе.	1
19	Йотированна үзэгүүд.	1
20*	<i>Үгүүлэлэй түсэб табилга, найруулга бэшэлгэ.</i>	1
21	Хашалган абяанууд болон үзэгүүд.	1
22	Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд.	1
23	Хатуу ба зөөлэн хашалганууд.	1
24*	<i>Үгүүлэлэй сэдэб, гол бодол элирүүлэлгэ.</i>	1
25	Үзэгүүд. Илгэһан зөөлэн тэмдэг (ь).	1
26*	<i>Үгүүлэлэй удхаар бодомжолго хэлгэ</i>	1
27	Шалгалтын хүдэлмэри	1

**II-дохи четверть, 21 саг**

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1	Орфоэпи. Орфоэпи тухай юрэнхы ойлгосо.	1
2	Үгэ соо хашалган үзэгүүдэй эзэлдэг хуури.	1
3	Бэшэгэй дүрим (Орфографи). Буряад үгэ бэшэхэ юрэнхы дүримүүд.	1
4	Аялганай тааралдал.	1
5	Аялганай хубарил.	1
6	Аялганай нугарал.	1
7	Аялгануудай зүб бэшэлгэ. Буряад үгын анхан хуурида аялгануудай зүб бэшэлгэ. Ээ-эй	1
8*	<i>Зохоохы хүдэлмэри</i>	
9	Уй-үй-ы.	1
10	Ии-ы. Э-и.	
11	Анхан хууриин дундахи тодо бэшэ аялганиее зүб бэшэлгэ.	1
12*	<i>Зохоохы хүдэлмэри. Үгүүлэлнүүдые хубинуудта хубаалга, түсэб табилга, хөөрэлгэ</i>	1
13	Абтаһан үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ. Буряадаар бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд.	1
14	Ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд.	1
15-17	Абтаһан үгэнүүдэй хүүлэй аялганиее буряадшалжа бэшэлгэ.	3
18	Үгэнүүдые сугтань, аминдань болон хоорондонь богони зурлаа табижа бэшэхэ дүримүүд.	1
19	Хуряамжалһан үгэнүүдые бэшэхэ болон үгэ тобшолхо дүримүүд.	1
20	Практическа хүдэлмэри	1
21	Шалгалтын хүдэлмэри	1

### III-дахи четверть, 30 саг

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
	<b>Лексикэ - 10 час</b>	
1	Лексикэ тухай ойлгосо. Үгын лексическэ удха.	1
2	Ганса ба олон удхатай үгэнүүд. Эхир үгэнүүд.	1
3	Үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха.	1
4	Омонимууд. Антонимууд. Синонимууд.	1
5	Үндэһэн буряад болон абтаһан үгэнүүд.	1
6	Мэргэжэлтэдэй үгэнүүд.	1
7	Нютаг үгэнүүд.	1
8	Хуушарһан ба шэнэ үгэнүүд.	1
9	Уласхоорондын (интернациональна) үгэнүүд. Фразеологи.	1
10	Буряад хэлэнэй толинууд.	1
11*	<i>Үгүүлэл. Онһон үгэнүүдэй удхаар хүдэлэлгэ</i>	1
	<b>Үгын бүридэл ба үгын бии бололго – 13 саг</b>	
12	Үгын үндэһэн. Оодон ба хүсэд үндэһэн.	1
13	Үгын хуури. Анхан ба гараһан хуури. Оодон ба хүсэд хуури, үндэһэн.	1
14	Үгын залгабари (суффикс)	1
15-16	Залгабаринуудай хүсөөр үгэнүүдэй бии бололго	2
17	Үгын залгалта	1
18-19	Залгалтануудай янзанууд	2

20*	Үгүүлэл. Зурагаар зохиолго бэшлэгэ	1
21	Ороо ба хуряамжалхан үгэнүүд	1
22	Үгын бүридэлдэ зүйр үгэнүүдэй үүргэ	1
23-25	Үгын бүридэлөөр шүүлбэри	3
26*	Үгүүлэл. тусэбөөр найруулга бэшэхэ.	1
<b>Синтаксис, пунктуаци – 15 саг</b>		
27	Холбуулал. Холбуулалай гол ба дулдыданги үгэнүүд	1
28	Практическа хүдэлмэри	1
29	Мэдүүлэл. Мэдүүлэлнүүдэй хэлэгдэһэн зорилгоороо илгаа. Хөөрэхэн мэдүүлэл. Асууһан мэдүүлэл. Идхана мэдүүлэл	1
30	<b>Шалгалтын хүдэлмэри</b>	<b>1</b>

#### IV-дэхи четверть, 24 саг

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1	Аянгалгаараа мэдүүлэлнүүдэй илгаа. Шангадхана мэдүүлэл. Шангадхаагүй мэдүүлэл	1
2	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд: нэрлүүлэгшэ	1
3	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд: хэлэгшэ	
4	Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд	1
5	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд. Элирхэйлэгшэ	1
6	Нэмэлтэ	1
7	Ушарлагша	1
8	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	1
9	Хандалгатай мэдүүлэлнүүд	1
10	Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд, тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд	1
11*	Үгүүлэл. Гол бодол элирүүлэлгэ	1
12-14	Практическа хүдэлмэри. Мэдүүлэлэй гэшүүдээр шүүлбэри.	3
15	Авторай үгын урда ба хойно байһан сэхэ хэлэлгэ, сэглэлтын тэмдэгүүд	1
16	Үгэ андалдалга (диалог), сэглэлтын тэмдэгүүд	1
17*	Үгүүлэл. Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга	1
18*	Үгүүлэл. Буряад хэлэнһээ ородто оршуулга	1
<b>Дабталга – 5 саг</b>		
19	Фонетикэ дабталга	2
20	Лексикэ дабталга	1
21	Үгын бүридэл дабталга	2
22	Мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд	2
23	Диалог тухай дабталга	1
24	<b>Шалгалтын хүдэлмэри</b>	<b>1</b>